Ба Шурои диссертатсионии 6D.КОА-019 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, ш. Душанбе, кучаи Буни Ҳисорак)

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Камолов Хуршедулло Субҳонқулович дар мавзуи “Татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар Қисми умумии қонунгузории ҷиноятии Тоҷикистон”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ пешниҳод шудааст (Душанбе, 2023)

Масъалаи татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар қонунгузории ҷиноятӣ, махсусан, дар Қисми умумии қонунгузории ҷиноятии кишвар яке аз масъалаҳои мубрами илми ҳуқуқи ҷиноятӣ ба ҳисоб меравад. Чунки раванди ҷаҳонишавӣ ва рушди муносибатҳои ҳуқуқии байнидавлатӣ тақозо менамояд, ки дар марҳилаи муосири инкишофи ҳуқуқи байналмилалӣ бештари муносибатҳое, ки дар ибтидо мавзуи танзими ҳуқуқи дохилидавлатиро ташкил медоданд, аз тарафи ҳуқуқи байналмилалӣ ба танзим даровaрда шаванд.

Ҳуқуқи байналмилалӣ ва дохилидавлатӣ муносибатҳои соҳаи муштаракро ба танзим даровaрда, дар ин самт, фаъолона ҳамкорӣ менамоянд. Зимнан, механизми иртиботи онҳо асосан, дар доираи ҳуқуқи миллӣ муайян карда мешавад. Аз ташкили дахлдори ин механизм ноил гардидани мақсадҳои танзими ҳуқуқии байналмилалӣ ва миллии муносибатҳои ҷамъиятӣ, ки ба объекти ҳарду низоми ҳуқуқӣ мансуб мебошанд, вобастагӣ дорад.

Андешаҳои илман асоснок дар хусуси табиат ва шаклҳои ҳамкории ҳуқуқии байналмилалӣ ва миллӣ дар бештари мавридҳо асоси муайян намудани воситаҳо ва тарзҳои амалисозии меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар ҳудуди давлат, ташаккули механизми ҳуқуқӣ-миллии таъмини амалисозии меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалиро ташкил медиҳанд. Ҳангоми омоданамоии лоиҳаҳои қонунҳои дахлдор маҳз чунин андешаҳои илмии асоснок ба роҳбарӣ гирифта мешаванд.

Бояд қайд намуд, ки татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар қонунгузории ҷиноятӣ яке аз проблемаҳои мураккаби ҳуқуқи миллӣ ба ҳисоб меравад. Дар робита ба ин, аҳаммияти масъалаи гузошташуда бо он муайян карда мешавад, ки мавқеи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин, ҳудуди татбиқи онҳо дар ҳуқуқи ҷиноятии Тоҷикистон ва таносуби онҳо ҳангоми танзими муштараки муносибатҳое, ки ба объекти ҳуқуқи ҷиноятӣ мансуб мебошанд, бояд муайян карда шавад.

Гарчанде ки баъзе ҷанбаҳои ин масъала дар корҳои илмии олимони ватанӣ ва хориҷӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд, вале ҳанӯз ҳам қисме аз онҳо ба таҳқиқоти минбаъда ниёз доранд. Зеро дар адабиёти ҳуқуқӣ ҳанӯз ҳам табиати ҳуқуқии баъзе институтҳо, ки меъёрҳои онҳо дар заминаи ҳуқуқи байналмилалӣ ташаккул ёфтаанд, нодуруст тавзеҳ

дода мешаванд ва бо назарияи муосири ҳуқуқи байналмилалӣ мухолифат менамоянд. Дар ин маврид, асосан, дарки категорияҳои худиҷрошавандагӣ ва худиҷронашавандагии меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи ҷиноятӣ мушкил мебошад.

Масъалаҳои амали бевоситаи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалии хусусияти ҳуқуқи ҷиноятидошта, таносуби ҳуқуқи ҷиноятии байналмилалӣ ва миллӣ ва монанди инҳо ба таври мухталиф ҳал карда мешаванд. Бахусус, масъалаи мавқеи ҳуқуқии санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ дар низоми қонунгузории миллӣ ва бартарияти меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ нисбат ба меъёрҳои ҳуқуқи дохилидавлатӣ аз ҷумлаи масоили баҳсбарангез буда, дар атрофи онҳо муқаррароти қонунгузорӣ ба таври мухталиф тавзеҳ дода мешавад.

Бо дарназардошти гуфтаҳои боло, муаллиф зарур мешуморад, ки таҳлили амиқу дақиқи масъалаи татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар Қисми умумии қонунгузории ҷиноятии Тоҷикистонро анҷом диҳад.

Навгонии илмии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар он зоҳир мегардад, ки дар он аввалин бор таҳлили комплекссии чунин институти ҳуқуқи ҷиноятӣ, ба монанди татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар Қисми умумии қонунгузории ҷиноятӣ гузаронида шудааст. Дар таҳқиқот муқаррароти назариявие асоснок карда шудаанд, ки моҳияти татбиқи меъёрҳои байналмилалиро дар қонунгузории ҷиноятӣ мекушоянд.

Чунин пешниҳодҳои муаллиф минбаъд, барои рушди илми ҳуқуқи ҷиноятӣ аҳаммият дошта метавонанд:

1. Муаллиф асоснок кардааст, ки аксарияти меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар муқаррароти Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки принсипи амали қонуни ҷиноятиро дар фазо муқаррар менамоянд, татбиқ шудаанд. Дар Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон принсипи ҳудудӣ, воқеӣ, умумӣ ва принсипи шаҳрвандӣ мустаҳкам гардидаанд. Принсипҳои амали қонун дар фазо – ин асоси ибтидоии низоми ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ ба ҳисоб рафта, ҳаҷми юрисдиксияи (салоҳияти) ҳуқуқӣ-ҷиноятии давлати моро, ки дар ҳудуди Тоҷикистон ва берун аз он амалӣ карда мешавад, муайян мекунанд. Меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ, ки масуният аз юрисдиксияи давлати будубошро муқаррар менамоянд, хусусияти ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ надоранд ва бинобар ин, зарурати дар ҳуқуқи ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ кардани онҳо ҷой надорад. Ин меъёрҳои ҳуқуқӣ-байналмилалӣ худиҷрошаванда мебошанд. Барои татбиқи бевоситаи онҳо истиноди дар қисми 4, моддаи 14 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон овардашуда кифоя мебошад. Амалисозии маҷбурии юрисдиксияи ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ аз тарафи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳудуди давлати хориҷӣ дар асоси принсипи амали воқеии қонуни ҷиноятӣ дар фазо, воқеан ҳам дахолат ба корҳои дохилии ин давлат мебошад. Вале, дар робита ба он ки принсипи амали воқеӣ содир намудани ягон амали маҷбуриро берун аз ҳудуди Тоҷикистон нисбати шахсоне, ки ҷиноят содир кардаанд, бо мақсади ғайриқонунӣ аз соҳаи юрисдиксияи давлати хориҷӣ гирифтани онҳо дар назар надорад, пас инро мо вайронкунии соҳибихтиёрии чунин давлат гуфта наметавонем.

2. Муаллиф исбот намудааст, ки принсипҳои ҳуқуқи байналмилалӣ ҳамчун ғояҳои асосии роҳбарикунанда буда, асосан дар санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ инъикос ёфта, иҷрои онҳо аз тарафи давлатҳои онҳоро эътирофкарда ҳатмӣ мебошад. Принсипҳои ҳуқуқи байналмилалиро вобаста ба хусусияти онҳо ба се гурӯҳ ҷудо намудан мумкин аст: 1) принсипҳои асосии ҳуқуқи байналмилалӣ; 2) принсипҳои умумии ҳуқуқии байналмилалӣ; 3) принсипҳои махсуси (соҳавии) ҳуқуқи ҷиноятии байналмилалӣ.

3. Бо мақсади такмили қонунгузорӣ ва бо назардошти қонунгузории ҷиноятии кишварҳои хориҷӣ диссертант пешниҳод кардааст, ки дар қисми 1, моддаи 2 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифаҳои зерин пешбинӣ карда шаванд: «ҳифзи тамомияти арзӣ, ҳуқуқҳои шахсони ҳуқуқӣ, манфиатҳои ҷамъиятӣ ва давлатӣ».

4. Диссертант асоснок намудааст, ки бо мақсади татбиқ гардидани меъёри қ. 2, м. 33 Статути Римӣ оид ба иҷрои фармон ҳангоми содир кардани ҷиноят ба м. 45 КҶ ҶТ қ. 4 бо мазмуни зерин илова карда шавад: «Барои мақсадҳои ҳамин модда фармон ва амрҳо оид ба содир кардани ҷинояти генотсид ва ҷиноятҳо ба муқобили инсоният баръало ғайриқонунӣ мебошанд».

Дар асоси гуфтаҳои болозикр, метавон бо эътимоди комил иброз намуд, ки мавзуи рисола аҳаммияти муҳимми илмӣ ва амалӣ дорад.

Дар баробари ин, дар кори илмӣ баъзе камбудиҳои ҷузъӣ ба назар мерасанд, ки онҳоро қайд намудан лозим аст.

А) Муаллиф дар банди 4 пешниҳодҳо ба такмили қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон (саҳифаи 10 автореферат) қайд менамояд, ки ҷавобгарии ҷиноятии шахсони то синни 18 – сола барои ҷиноятҳо ба муқобили сулҳ ва амнияти инсоният истисно карда шавад. Вобаста ба ин, аз диссертант мепурсем, ки муҳимияти пешниҳоди мазкурро бо дарназардошти мувофиқати он ба аломати синну солии субъекти ҷиноят ба саҳми аъзои шурои диссертатсионӣ асоснок намояд.

Б) Муаллиф дар банди 7 пешниҳодҳо ба такмили қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон (саҳифаи 11 автореферат) қайд менамояд, ки бо дарназардошти таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ ва принсипи инсондӯстии дар моддаҳои 3 ва 5 Эъломияи умумии ҳуқуқи башар ва моддаи 7 Паймони байналмилалӣ доир ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ пешбинишуда, муҳлати ҷазои маҳрум сохтан аз озодӣ, ки дар қисми 2, моддаи 58 Кодекси ҷиноятӣ аз 6 моҳ то 25 сол пешбинӣ шудааст, он аз 25 соли маҳрум сохтан аз озодӣ ба 15 соли маҳрум сохтан аз озодӣ паст карда шавад. Вобаста ба ин, аз рисоланавис мепурсем, ки муҳиммияти пешниҳоди мазкурро бо дарназардошти мувофиқати он ба мақсад ва моҳияти таъини ҷазои ҷиноятӣ ба саҳми аъзои шурои диссертатсионӣ асоснок намояд.

Албатта, эродҳои зикршуда сифати таҳқиқоти диссертатсионии тақризшавандаро паст намекунанд ва баҳои мусбати диссертатсияро тағйир намедиҳанд.

Дар маҷмуъ, аз таҳлили автореферати мазкур ба хулосае омадан мумкин аст, ки Камолов Хуршедулло Субҳонқулович ҳангоми навиштани

рисолаи илмӣ дар мавзуи “Татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар Қисми умумии қонунгузории ҷиноятии Тоҷикистон” қобилияти баланди эҷодкорӣ нишон додааст.

Автореферати диссертатсия ва дастгоҳи илмии таҳқиқот ба талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин ба талаботи бандҳои 31-33- и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, мувофиқ буда, муаллифи он ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ сазовор мебошад.

Тақриздиҳанда:
Муовини ректор оид ба корҳои илмии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон, ба номи С. Айнӣ
д.и.ҳ., профессор Сангинзод Д.Ш.

Имзои Сангинзода Д.Ш.-ро тасдиқ мекунам:
Сардри шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон, ба номи С. Айнӣ Мустафозода А.

«09» 12 **2023 с.**

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон, ба номи С. Айнӣ, 734003, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 121; Тел.: (+992) 37 224-13-83; сомона: www.tgpu.tj; E-mail: info@tgpu.tj.